

Байсеркеев А.Э.

ДОЛБООРЛОП ОКУТУУНУН ТЕОРИЯЛЫК МАСЕЛЕЛЕРИ

Байсеркеев А.Э.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ ПРОЕКТНОГО ОБУЧЕНИЯ

A.E. Baiserkeev

THEORETICAL ISSUES OF PROJECT-BASED LEARNING

УДК: 378.147

Долбоорлоп окутуунун башкы идеясы, предметтерди окутууда окуучулардын окуу ишмердүүлүгүн, чыгармачылык изденүүгө багыттоо, алган билимин турмушта колдонууга мүмкүнчүлүк түзүү.

Негизги сөздөр: долбоорлоп окутуу, чыгармачылык ишмердүүлүк, технология, жөндөмдүүлүк, интеграция, каражат, демилге.

Главная идея проектного обучения – направление к творческому поиску учебной деятельности учащихся при обучении предметам, создание возможности применения в жизни приобретенных знаний.

Ключевые слова: проектное обучение, творческая деятельность, технология, способность, интеграция, средство, инициатива.

The main idea of project-based learning is the direction to the creative search of educational activity of students in learning objects, the creation of opportunities to practice acquired knowledges.

Key words: project-based learning, creative activity, technology, capacity, integration, tool, initiative.

Билим берүү системасы жаңы жыйынтыктарга жетүүдө натыйжалуу педагогикалык технологияларга таянуусу зарыл. Маселен, предметтерди окутуу маселесинде окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүктөрүн өнүктүрүүгө багытталган мамилени колдонгон базалык билим берүү технологиясы – бул долбоорлоп окутуу.

Долбоорлоп окутуунун тарыхы XIX кылымдын экинчи жарымында америкалык философ жана педагогдор Дж.Э. Дьюи, У.Х. Килпатрик жана Э.Коллингс тарабынан жүргүзүлгөн эксперименталдык ишмердүүлүктөрүнөн башталган. Бул технологиянын башкы идеясы билим берүү процессинде окуучунун аткарган ишмердүүлүгү чыгармачылык изденүүгө негизделет. Бардыгы – турмуштан жана турмуш үчүн деген принципке таянат. Окуучуга сабак кызыктуу болуп, билимдин мазмуну менен анын чыныгы жашоосу дал келсе, мындай ишмердүүлүктүн жыйынтыгын анын турмушунда колдонууга мүмкүнчүлүк түзүлсө ал умтулуу менен окуйт.

XX кылымдын башында америкалык окумуштуулар менен удаалаш эле долбоорлоп окутуу орус педагогдорунун көңүлүн бурган, алар аны окуу мектебин турмуш мектебине айландыруучу жападан жалгыз каражат деп жарыялашкан, 1905-жылы орус педагогу С.Т. Шацкийдин жетекчилиги менен окутуу процессинде долбоор методун активдүү колдонуу боюнча илимий кызматкерлерден турган анча чоң эмес топ түзүлгөн жана бул багытта бир катар иш

жүргүзүлгөн. Бирок 1930-жылдары долбоорлоп окутуу предмет боюнча окуучулардын билим сапатынын кескин төмөндөшүнө алып келди деген пикир көбөйүп кеткен. Натыйжада, долбоорлоп окутуу колдонулбай калган. Ошондуктан, ал жөнүндө көп жылдар унутулуп келди. Билим сапатынын төмөндөп кетишине таасир берген кандай себептер болгондугу боюнча педагогиканын тарыхын изилдеген окумуштуулар төмөндөгүлөрдү белгилешкен:

1. Ошол учурда долбоорлоп окутуу боюнча иштөөгө жөндөмдүү жана даяр педагогдордун аз болгондугу.

2. Долбоорлоп окутуу методикасынын илимий-методикалык негизде начар иштелип чыгышы.

3. Долбоорлоп окутуунун позитивдүү тарабына толук анализ жүргүзүлбөгөндүгү.

Долбоорлоп окутуу орто мектептерде окуучуну турмушка даярдоого, өзгөрүлүүчү шарттарга ыңгайлаша алган жана ар түрдүү кырдаалдарда өзүн туура алып жүрүү жөндөмдүүлүктөрүн калыптандырууга багытталган. Себеби, «долбоордук ишмердүүлүк» жоопкерчиликтүү тандоо жасоого жана жөндөмдүүлүктөрдү калыптандырууга мүмкүн болгон ишмердүүлүктүн формасы.

Дүйнөлүк тажырыйбанын анализи ар түрдүү мамлекеттердин билим берүү системаларында долбоорлоп окутуу кеңири колдонула тургандыгын изилдөөлөр көрсөттү. Мезгилдин талабы боюнча окуучуларга бул же тигил маалыматтын суммасын гана бербестен, ал билимдерди өз алдынча алууга, аны практикада өз алдынча колдонууга, башкача айтканда чыгармачылык менен иштөөгө үйрөтүү зарыл.

Долбоорлоп окутуунун негизи максаты окуучулардын чыгармачылыгын өнүктүрүүдө алардын алган билимин, жеке кызыгуусун эске алуу менен окутууну активдүү уюштурууну сунуш кылган. Ал үчүн окуучуга жашоодо тааныш жана маанилүү болгон проблема белгеленип, аны чечүүдө окуучу мурунку жана жаңы ала турган билимдерин колдонуу сунушталган. Албетте, убакыттын өтүшү менен долбоорлоп окутууну ишке ашыруу кандайдыр бир эволюцияга туш болду, бирок маңызы ошол бойдон калды. Бул метод көп өлкөлөрдө кеңири колдонулат, себеби, проблеманы чечүүдө окуучулардын ар түрдүү чөйрөдөгү билимдерин интеграциялоого мүмкүнчүлүк түзөт, алынган билимдерди практикада колдонууга жана жаңы идеаларды табууга жардам берет. Долбоорлоп окутуу Россияда, АКШда, Улуу Британияда, Бельгияда, Израилде, Финландияда

жана башка өлкөлөрдө конкреттүү проблемаларын чечүү үчүн теориялык билимдердин жана практикалык колдонуунун айкалышуусунун себебинен кеңири жайылтылды.

Долбоорлоп окутуу башка методдор сыяктуу эле окутуунун ар түрдүү каражаттарынын жардамы менен ишке ашуусу мүмкүн, анын ичинде жаңы маалымат технологияларын колдонуу менен. Бул заманбап каражаттар болуусу да мүмкүн: компьютердик телекоммуникациялар, виртуалдык китепканалар, видео, мультимедиа каражаттары, аудио – видеоконференциялар, факс, радиобайланыш ж.б. Ошондуктан, долбоорлоп окутуу бүгүнкү күндө экинчи жолу төрөлүп жатат десек болот, себеби коммуникация үчүн жаңы мүмкүнчүлүктөр алынып жатат.

“Долбоорлоп окутуунун шарты боюнча билимдин булагы катары окуу китеби эмес балдарды курчап турган реалдуу чөйрө, турмуш алынган. Балдардын таанып билүүсү жана практикалык ишмердүүлүгү мугалимдер менен биргеликте түзүлгөн долбоорлорго ылайык уюштурулат” [1, 11-12-б.].

Орус окумуштуулары М.И. Махмудов жана И. Я. Лернер окутуунун проблемалык методу боюнча көп изилдөөлөрдү жүргүзүшкөн, бирок анын долбоорлоп окутуу менен болгон байланышы технологиялык жактан иштелип чыккан эмес. Анткени, ал учурдагы билим берүүнүн жыйынтыгы билим, билгичтик жана көндүмгө багытталган [2].

Проблемалуу окутуу багытында Э.М. Мамбеткунов төмөнкү ой жыйынтыктарды бөлүп көрсөткөн: «... сабактын проблемалуу өтүлүшү окуучуларды ар кандай фактылардын жыйындысы менен гана куралдандырбастан, алардын аң-сезиминин, ой жүгүртүүсүнүн өнүгүшүн камсыз кылат. Окутуу процессинде «проблема» деген сөз – чыгаруу же жооп берүү жолу окуучуларга белгилүү болбогон теориялык же практикалык маселелердин коюлушу менен мүнөздөлөт. Мындай маселелердин чыгарылышы белгилүү алгоритмге туура келбестен, окуучудан чыгаруунун жаңы принциптерин жана жолдорун аныктоону, ал процессте өз алдынчалыкты, оригиналдуулукту талап кылат. Ошондуктан проблемалуу окутуу учурунда окуучунун ишмердүүлүгү ар дайым чыгармачылык мүнөзгө ээ» [3, 335-б.].

Долбоорлоп окутуунун колдонгон мектептерди мүнөздөп, окумуштуу-педагог Э.Коллингс «алгачкы демилге окуучу тараптан болуусу, андан кийин гана мугалимдин аны түшүндүрүүсү жана багыттоосу зарыл» деген ой жыйынтыкты айткан. Ага карата коюлуучу төмөнкү талаптарды белгилеген:

1. Долбоордун үстүнөн иштөө так жана социалдык маанилүү изилдөө катары маалыматтык жана практикалык проблеманын чечилишине багытталат.

2. Проблеманы чечүү боюнча ишмердүүлүк дайыма долбоордун өзүн пландаштыруудан башталат, жекече алганда, продуктынын түрүн жана презентациялоонун формаларын аныктоо керек.

Долбоорду иштеп чыгуу анын маанилүү бөлүгү болуп эсептелет. Анда иш-аракеттердин жыйынтыктары, аткаруу мөөнөтү жана жооптуулар көрсөтүлгөн так тизмеги аныкталат. Бирок, бардык эле долбоорду башынан аягына чейин так пландаштырууга мүмкүн эмес.

3. Долбоордун үстүнөн иштөөнүн акыркы жыйынтыгы болуп жеке инсан же тайпанын катышуучулары тарабынан коюлган проблеманын чечилишинде жаралган продукт эсептелет.

4. Долбоорлор жалпы жонунан жеке жана тайпалык болуп бөлүнөт. Алардын ар биринин өзүнө мүнөздүү артыкчылыктары бар.

Жекече долбоордун артыкчылыктары:

- Долбоордун үстүнөн иштөө жакшы уюштурулуп, максималдык тактыкта болушу керек;

- Окуучуларда жоопкерчиликтүүлүк сезими калыптанат;

- Окуучу долбоордун аткарылышынын бардык этаптарында активдүү болуп, өз алдынча иштөө тажрыйбасына ээ болот;

- Окуучуда зарыл билим, билгичтик жана көндүмдөрдүн (изилдөөчүлүк, презентациялоочу, баалоочулук) калыптанышы.

Тайпалык долбоордун артыкчылыктары:

- Тайпада кызматташтык көндүмдөрү калыптанат;

- Долбоор терең жана ар тараптуу аткарылышына шарт түзүлөт;

- Иштин ар бир этабында кырдаалга жараша лидер окуучу пайда болот;

- Ар бир окуучу өзүнүн күчтүү сапатына жараша, жумуштун белгилүү бир этабында активдешет;

- Тайпанын чегинде проблеманы чечүүнүн түрдүү жолдорун, идеяларды, гипотезаларды, көзкараштарды сунуштоочу чакан топтор түзүлүшү мүмкүн;

- Атаандаштыктын натыйжасында окуучулардын шыктануусу жана өз алдынча изденүүсү жогорулайт [4].

Россиялык окумуштуулар Г.Б. Голуб жана О.В. Чуракованын изилдөөлөрүнүн жыйынтыгында долбоорлоп окутуу төмөндөгүдөй этаптардан турат:

1. Окуучулардын чыгармачылык ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө түрткү боло турган проблеманы аныктоо.

2. Долбоордун максатын жана стратегиясын тактоо. Алар боюнча кадамдардын тизмеги түзүү жана андан негизгисин тандоо. Тандалган кадамдардын аткарылыш мөөнөттөрүн окуучулар менен макулдашуу.

3. Ар бир кадамга тиешелүү маалыматтарды издеп табуу, жазуу, сактоо жана иштеп чыгуу милдеттери актарылат. Алардын ар биринин орду аныкталат.

4. Талаптарга жооп берген жана коюлган максатты туюнткан жыйынтыктоочу продукт алынат. Ал формулировкаланат да презентацияга даярдалат.

5. Даярдалган продукт коюлган максатка канча

лык жооп бере тургандыгына мүнөздөмө берүү менен баяндоо жана презентация жасоо. Жыйынтыктоочу продуктаны эксперттердин сынына коюу.

6. Долбоордун портфолиосу, тактап айтканда бардык жумушчу материалдар, колдонулган маалыматтар, күнүмдүк пландар, отчеттор жана башкалар салынган папканын болуусу [5].

Ар кандай долбоор, тибине карабай, бирдей структурада болот. Бул ар кандай долбоорду ишке ашыруунун бирдиктүү циклограммасын – узак мөөнөттүү же кыска мөөнөттүү, тайпалык же жекече - түзүүгө мүмкүнчүлүк берет. Ал тематикага көз каранды эмес.

Окумуштуу изилдөөчү Л.Ю. Бритвинанын пикиринде: кылдаттык менен уюштурулган окуу процессинде окуучу билим алуу багытын өзү тандап, өз алдынча окуп таанып-билүүнүн ишке ашырылышына шарт түзүлөт. Долбоорлоп окутууда окуучулар чакан топтордун курамында иштөө менен чөйрөсүндөгү инсандар менен коомдук карым-катнашка, алар менен кызматташууга, коллективде иштөөгө шарт түзүлөт, бул окутуунун эффективдүүлүгүн жогорулатат [6].

Адабияттар:

1. Бекбоев И., Алимбеков А., Азыркы сабакты даярдап өткөрүүнүн технологиясы. Б.: Бийиктик, 2014. – 192б.
2. Левитес Д.Г., Практика обучения: Современные образовательные технологии. М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1998. с.75
3. Мамбетакунов Э., Физиканы окутуу теориясы жана практикасы. – Б.: «МОК» басма борбору, 2004 -490б.
4. Коллингс, Э. Опыт работы американской школы по методу проектов. С предисл. У. Килпатрика. Пер. с англ. С. Тюрберт. / Под ред. и с введ. А.У. Зеленко [Текст] / Э.Коллингс. - М.: «Новая мысль», 1926. – 286-б.
5. Голуб Г.Б., Чуракова О.В. Метод проектов как технология формирования ключевых компетентностей учащихся. – Самара: Изд-во «Профи», ЦПО, 2003.
6. Бритвина, Л.Ю. Метод творческих проектов на уроках технологии [Текст]/ Л.Ю.Бритвина// Начальная школа. 2005. - №6. – 14-17 б.
7. Бабаев Д.Б. Систематизация и классификация физических понятий при обучении физике в средних профессиональных учебных заведениях. Респ. журнал «Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана», №5, 2016 год.

Рецензент: п.и.д., профессор Бабаев Д.Б.